

1.04 Strokovni članek

UDK 94(497.4-17)"19"

Prejeto: 1. 2. 2008

Ljuba Dornik Šubelj

mag. zgod., višja svetovalka, Arhiv Republike Slovenije, Oddelek za dislocirano arhivsko gradivo I,
Kongresni trg 1, SI-1000 Ljubljana
e-pošta: ljuba.dornik@gov.si

**Kronika Poltnikovega posestva
na Sv. Primožu nad Muto
Življenje na kmetiji na Sv. Primožu in v trgu Dravograd
v prvi polovici 20. stoletja**

IZVLEČEK

Avtorica v tekstu podaja kroniko Poltnikove kmetije in opisuje gradnjo zvonika na cerkvi na Sv. Primožu nad Muto med letoma 1906 do 1908. V nadaljevanju na podlagi spominov opisuje življenje na kmetiji in v trgu Dravograd v prvi polovici 20. stoletja. Ohranjena kronika, pisana na podlagi ustnega izročila, sega do leta 1764. Prispevek se zaključi s stanjem neposredno pred začetkom druge svetovne vojne.

KLJUČNE BESEDE

kmečko življenje, kajzarstvo, kronika, cerkev Sv. Primoža, Muta, Dravograd

SUMMARY

***A CHRONICLE OF THE POLTNIK ESTATE AT ST. PRIMOŽ ABOVE MUTA
LIFE ON THE FARM AT ST. PRIMOŽ AND THE BOROUGH OF DRAVOGRAD
IN THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY***

In her text the author gives a chronicle of the Poltnik farm and depicts the building of the church tower on the church of St. Primož between the years 1906 and 1908. In continuation, she describes on the basis of recollections the life on the farm and in the borough of Dravograd in the first half of the 20th century. The preserved chronicle written on the basis of oral tradition, reaches back to the year 1764. The contribution is concluded with the situation immediately before the beginning of World War II.

KEY WORDS

Peasant life, crofters, chronicle, St. Primož church, Muta, Dravograd

Uvod

Sv. Primož je naselje samotnih kmetij na južnem pobočju Primoškega vrha (869 m) in Bricnika (1017 m), ki sega vse do Drave. Po zadnjih podatkih ima 305 prebivalcev.¹ Na razgledni točki pod Primoškim vrhom stoji barokizirana cerkev sv. Primoža z zvonikom in lesenim stolpičem, ki se prvič omenja leta 1425 in po kateri je naselje tudi dobilo ime. Ljudje, ki tod živijo, pogosto uporabljajo za naselje samo ime Primož. Mnoge nekdanje samotne kmetije v osojah dolin Bistre in Kramarce so že dolgo opuščene, vendar to ne velja za vse.

Družina Mesner živi na svojem posestvu, ki se po domače imenuje pri Poltniku, na Sv. Primožu nad Muto že skoraj tristo let. Dogodke na kmetiji je po ustnem izročilu zapisal Ivan Mesner neposredno ob začetku druge svetovne vojne, kar sklepamo po omembi "hitlerjeve druhali" ob zaključku zapisa. Njegovi starši so bili nepismeni in pripoved o rodu se je ohranila le z ustnimi viri. Zapis priča o posestnih razmerah vse od leta 1764. Ker je hiša v času druge svetovne vojne na cvetni teden leta 1944² do tal pogorela z vso živino vred, se ni ohranilo od prvotne hiše in opreme skoraj nič. Edina stvar, ki se je poleg življenj članov družine ohranila, je bila kronika, ki jo je vrgel gospodar skozi okno v sneg, da bi obvaroval dokaz o obstoju družine na posestvu.³ Kronika je pisana v zvezek s trdnimi platnicami, okrašenim s stiliziranimi nageljni. V prispevku je kronika prepisana dobesedno, vključno s koroškimi narečnimi izrazi, ki so razloženi v opombah.

Drugi del kronike, ki se nanaša na gradnjo zvonika in nabavo zvonov za cerkev na Sv. Primožu, je pisal Ivan Mesner v drugi zvezek, in sicer dve leti pred svojo smrtjo, leta 1967, ob šestdeseti obletnici začetka gradnje zvonika. Najprej so ga hranili doma, nato pa do leta 1998 v župnem uradu Muta ob Dravi, kot je razvidno iz žiga. V tem letu, 13. junija,⁴ ko so praznovali god Sv. Primoža, sta Miha Mesner iz Slovenj Gradca, ki je zbral podatke, in Rozina Brumnik, takrat lastnica Poltnikovega posestva, pripravila družinsko srečanje ob obletnici gradnje zvonika. Zbralo se je preko sto članov širše rodbine iz treh generacij oziroma petih, če štejemo od ustanoviteljev rodbine. Prišli so skoraj vsi bratrance, najstarejša je bila Marija Dornik, stara 79 let, najmlajša pa lastnica posestva Rozina Brumnik, ki je postala gos-

podarica na posestvu kot najmlajša hči leta 1965, stara komaj 18 let. Predstavnik vsakega dela rodbine je predstavil kratko zgodovino svoje družine. Družine so bile zelo številčne, saj so tisti Mesnerjevi otroci iz prve generacije, ki so bili poročeni, imeli vsi deset ali več otrok, le da niso vsi otroci preživeli. Srečanje je posneto tudi na video kaseti. Od družinskega srečanja dalje zapis spet hranijo na Poltnikovi domačiji.

Poltnikova domačija je bila domačija Kristine Mesner, ki se je tu rodila očetu Janezu Mesnerju in Mariji Harnik 15. decembra 1891. Bila je peta od desetih otrok, od katerih je ostalo živih osem. Po petih generacijah je število potomcev naraslo na 150, kar bi zneslo polovico prebivalcev Sv. Primoža, če bi vsi ostali blizu domačije.

Tisti družinski člani, ki so živeli v bližini – kar v tem primeru pomeni, da so bili razseljeni po vsej Koroški od Mute, kjer je največ neposrednih Poltnikovih potomcev do Dravograda, Slovenj Gradca in Raven na Koroškem – so se srečevali in se še srečujejo ob raznih cerkvenih zakramentih, kot so krsti, birme, poroke in pogrebi.

Zvonik cerkve sv. Primoža, ki ga je gradil Ivan Mesner od 1905 do 1908. Bil je tudi boter nemu od zvonov (last: Rozina Brumnik).

¹ *Koroška od A do Ž*, str. 104.

² Cvetni teden je teden pred cvetno nedeljo. Leta 1944 je bilo to od 26. marca do 2. aprila.

³ Kroniko družine Mesner še vedno hranijo na posestvu. Čeprav je kmetijo že predala svojemu sinu Francu, kroniko hrani najmlajša Mesnerjeva hči Rozina Brumnik.

⁴ Ker je god sv. Primoža 9. junija, praznujejo na Koroškem praznik na nedeljo pred godom, če pade 9. junij v prvo polovico tedna oz. na nedeljo po tem datumu, če pade 9. junij v drugo polovico tedna. Razlago mi je ustno posredovala Rozina Brumnik.

Predstavitev življenja na Sv. Primožu je razdeljena na tri dele. Prvi del je dobesedni prepis zapisa v družinski kroniki, ki govori o razmerah na posestvu. V drugem delu je opisana gradnja zvonika pri cerkvi na Sv. Primožu na podlagi zapisa Ivana Mesnerja, ki je sodeloval pri gradnji. V tretjem delu pa je opisano življenje na kmetiji in v trgu, kakor ga je doživela Kristina Mesner, poročena Pirtovšek, ki se je s Sv. Primoža preselila v Dravograd leta 1920 in tu živela do svoje smrti leta 1935. Zadnji del sloni na spominih in drugem gradivu Marije Pirtovšek, poročene Dornik, rojene 1. oktobra 1919, avtoričine mame. Spomine je deloma zapisala ob družinskem srečanju, nekatere pa objavila še kot novinarka v prispevkih o koroški zemlji in ljudeh v časopisih in revijah od leta 1947 dalje.

Družinska kronika Poltnikovega posestva

Poročilo je kratko, pisano rokopisno, prepisano dobesedno in v celotnem obsegu, v opombah pa so razloženi narečni izrazi.

Uvod v kroniko predstavlja verz:

Čas hiti nam dalje

Kot blisk in valov

Zato tu narešem⁵

Da naslednik bo znal⁶

V imenu božjem začinj⁷ ta Družinski zapisnik v spomin naslednikom Poltnikovega posestva.

V letu Gospodovem Entisoč sedemsto šestdeset štrtega⁸ leta 1764 došla sta semkaj iz miterstrassena⁹ blizu¹⁰ St. Ožbalta zakonca Jožef in Terezija Winkler. Kupila Poltnikovo posestvo. Prodajalec kot preužitkar ostal je v koči kjer je sedaj kašča, tamkaj imel gostilno tar¹¹ pomagat kmetom glede odplačila robote in desetine kot star podčastnik, ki je služboval še 12 letni rok, je marsikari¹² izkusil¹³ pa tudi videl in znal zato je z možatostjo in resno besedo jako¹⁴ vplival na grašinske gospode.¹⁵

Ob časo¹⁶ Turških vpado¹⁷ so bla¹⁸ vrata kleti za-

zidana, notri so imeli shranjen žives¹⁹ tudi bližnji posestniki. Zgor dol²⁰ je bla odprtina na katero so v sili postavili omaro, da so popolnoma zadelali vohod.

Hiša je stala tam, kjer zdaj škedenj na levo, kjer zdaj huta²¹ je stal škeden,²² spodaj, kjer zdaj hiša bla je konska štala,²³ kjer je vrt bla je kašča in sušilnica za sadje.²⁴

Jako skrbno sta ta dva gospodarila do leta 1814. Takrat je nastala lakota, ozeble so vse rastline, še junija 1816 leta je zmrznilo in bla slana, tu so za silo s kruhom se shajali. Narbolši²⁵ živeš bil je bob. Leto 1818 dal je že bolši pridelek. Mnogo ljudi je lakota pomrlo.²⁶ Delavci so delali z vso vnemo, ker so se bali, da bi bili z dela odpuščeni samo za prehrano.

Leta 1820 umrl je gospodar Jožef Winklar na plušnici.²⁷ Hči Elizabeta bla je še premlada, sin Zima pa nesposoben, morala se je gospodinja v drugič ženit namreč Lesnikovega sina od Sv. Jerneja, ki pa je skrbel le za se in za žep. Dnevno je fural,²⁸ doma pa je delala sama z otroki v pomanjkanju, ker je očim moko in kruh zaprl.²⁹ Na posredovanje varuha bil je enkrat sodnisko³⁰ odgnan.

Ko je dorastla hči Elizabeta, zasnužil jo je mladi Heber³¹ z imenom Messner Mihael ter jo poročil leta 1845, nato je Heber skrbel za imetje ter pomagal medsebojno gospodariti.

Ko pa enkrat dalje časa ni prišel kdo gor, šel je gled³² sam in našel oba težko bolna.

Hlapec in dekla sta si kuhala meso, živino in bolnike pa pustila v nemar.³³ Očim je nato umrl, sin Lenss

kmetje so si izvolili vodstvo, postavili sodišča in imeli nekaj mesecev oblast na podeželju, ter so odrekli dajatve fevdalcem. Hoteli so si tudi sami izbirati cerkvene gospode. Preden je prišlo do oboroženega spopada med fevdalci in kmečko vojsko, so Turki 25. julija preko Predela vdrli na Koroško in razbili vstajniško vojsko pri Kokovem v soteski ob Ziljici, ter tri tedne plenili po deželi. Ostali so v spominu ljudi v ustnem izročilu.

18 Bila.

19 Živež.

20 Od zgoraj navzdol.

21 Lesena stavba, zaprta s treh strani za spravilo sena. Običajno je stala na travniku.

22 Škedenj.

23 Konjski hlev.

24 Samooskrbna ureditev koroških kmetij, tudi Poltnikove, je narekovala, da je vsaka kmetija pridelala doma skoraj vse, kar je bilo potrebno za vsakdanje življenje. Zato so poleg glavne hiše imeli tudi hišo za preužitkarje, goveji hlev, hlev za ovce in svinje, kaščo in mlin, ki so ga Poltnikovi dobili šele sto let kasneje.

25 Najboljši.

26 Mnogo ljudi je od lakote umrlo.

27 Pljučnici.

28 Vozil z vprego.

29 Izraz pomeni, da žena in otroci brez njegove vednosti niso smeli prosto razpolagati s hrano, ampak le ob očimovem dovoljenju.

30 Sodnijsko odgnan – odgnan po nalogu sodišča, ker ni primerno skrbel za ženo in otroke.

31 Heber je bilo domače ime za nižje ležeče posestvo, veliko 50 hektarov, iz katerega po očetu izvirajo Mesnerjevi.

32 Gledati.

33 Zanje nista skrbel.

5 Narešem pomeni zapišem ali orišem.

6 Uvodni verz v kroniko; znati pomeni vedeti.

7 Začenjam.

8 Četrtega.

9 Mitterstrassen (kraj na sedanjem avstrijskem Koroškem blizu St. Oswald). Velike in male začetnice so prepisane kot so zapisane v originalu.

10 Blizu.

11 Ter.

12 Marsikaj.

13 Izkusil.

14 Zelo.

15 Graščinski gospodje so bili najprej Celjski grofje, po letu 1456 pa Habsburžani. Grad je stal prav na Svetem Primožu nad Muto, a ga je dal že 1498 kralj Maksimiljan razrušiti. Leta 1510 je ruševine podaril skupaj s pristavo na trgu Žigi Dietrichsteinu.

16 Času.

17 Turški vpadi so se na Koroškem začeli leta 1478 v času najstarejšega kmečkega upora slovenskih kmetov. Uporni

mu je iz zglavja vzel denar in odšel. Edina ena sorodnica Lojza, ki je bila zdravstveno pohabljen³⁴, ta je stregla kar je mogla, eden sinov pa je bil božjasten. Zato je morala prevzeti tu hči Liza 1852, ker so bila tu poslopja jako prhla,³⁵ bilo je ocenjeno za 600 reiniš.³⁶ Reiniš nekaj let so imel skup.³⁷ Nato so morali tu postaviti nova poslopja s spremembo, kjer zdaj gospodarsko poslopje bla je prej hiša, kjer zdaj huta in hlevi bilo je gospodarsko poslopje, kjer je zdaj hiša je spodna štala, kjer je zdaj vrt bla je kašča, kjer je zdaj kašča bla je koč³⁸.

Iz tega zakona je bilo rojenih dvoje otrok z imenom Janes³⁸ rojen 18. junija 1858, Terezija štiri leta mlajša, je pozneje poročila Piblarja na Muti. Ko so dovršili te nove zgradbe, naredil jih je Žavcar kot tedanji cimperski³⁹ mojster, so odprodali Hebravo⁴⁰ Žaucerjevi čiri⁴¹ in pa Ruševemu sinu za 1600 reiniš. Obdržali so si takratni hebrov mlin z zemljo do obrage⁴² in pa proste poti.⁴³ S tem je prišla Poltnikova tam do mlina. Sedanji Erjavčev rod pa na Hebrovo posestvo. Gospodarili so tu do 22. junija 1882. nato je prevzel sin Janes⁴⁴ in poročil Harnikovo hči Marijo 1882.⁴⁵

V letu 1826 bila je postavljena koč³⁸. V tej je stanoval krojač Falenti, Messnerjev bratranec tedanjega gospodarja Mihaela Messnerja poročen s čiro⁴⁶ gorske⁴⁷ mežnarjev. Iz tega zakona je bil rojen sin Janes,⁴⁸ ki si

je izvolil dubovski stan. Bil je promiran⁴⁹ 14. avgusta 1914 na Muti, Služboval je kot kaplan v Starem trgu pri Slovenjgradcu, v Ptuj⁵⁰ nato kot dekan v Marenbergu od koder so ga hitlersko⁵⁰ drubal⁵¹ olekla⁵² neznan⁵³ kam.⁵³

Iz rodu Mesner Ivana in Marije Harnikove blo je rojenih 10 otrok in sicer Aleš, Gregor, Marija, Antonija, Kristina, Ivan, Martin, Peter, Jožef in Ivana.

Aleš je umrl v 3 leto.⁵⁴

S tem zapisom se kronika Poltnikovega rodu konča. Sem ali v začetek kronike bi spadal pripis, ki ga je avtor sicer zapisal ob koncu drugega dela kronike o gradnji zvonika:

"Nekaj je še znanega.

Ko je bla med leti 1664 in 1758 župnija pri Sv. Primožu

Muta in del Primoža je blo takrat v veliki stiski."

Sledi zapis naslednice na kmetiji Rozine Brumnik, ki je na poseben list zapisala le osnovne podatke o smrti svojih prednikov:

"Moji stari starši

Stari oče Ivan Messner so umrli leta 1935.⁵⁵

Stara mama Marija Messner so umrli leta 1935 samo dva meseca pozneje kot stari oče.

Moji starši

Moji oče Ivan Mesner so umrli 10. II. 1969.⁵⁶

Moja mama Marija Mesner so umrli 12. 11. 1983.

Mojim prednikom za spomin napisala Rozina Brumnik roj. Mesner.⁵⁷

34 Pohabljen.

35 Les je bil dotrajan in je sprhnel.

36 Rajniši – tedaj uveljavljen izraz za denar – goldinar.

37 Nekaj let so imeli skupni denar – skupno so gospodarili.

38 Na Koroškem je bil običaj, da so v primeru smrti enega otroka dali naslednjemu enako ime.

39 Tesarski.

40 Hebrovo posestvo.

41 Hčerki.

42 Ograde.

43 Prosta pot pomeni dovoljenje za hojo in vožnjo z živino po poti.

44 Janez.

45 Janez Messner in Marija Harnik sta se poročila 22. junija 1882. Zlato poroko sta obhajala junija 1932. Oba sta umrla leta 1935, kakor tudi njuna hči Kristina, poročena Pirtovšek.

46 Hčerko.

47 Gorskih.

48 Janez Mesner se je rodil 14. maja 1890 pri Sv. Primožu nad Muto. Odločil se je za duhovniški poklic in ko se je začela prva svetovna vojna je 26. julija 1914 prejel mašniško posvečenje v Mariboru. Leta 1915, ko je Italija vstopila v vojno, je bil vpoklican. Postal je vojaški kurat. Po končani prvi svetovni vojni je začel svoje pastirsko delovanje kot kaplan na Ptuj. Od 10. marca 1928 je deloval na župniji Marenberg (danes Radlje ob Dravi), od leta 1931 dalje je bil tudi dekan tamkajšnje dekanije. Bil je goreč duhovnik, priljubljen pri sobratih in pri župljanih, natančen v uradovanju, dober gospodar in poln skrbi za cerkev v župniji. Bil je na poti nacizmu, zato so se ga ti hoteli čimprej znebiti. Ob nemški zasedbi spodnje Štajerske so ga kmalu, to je 15. aprila 1941, prijeli in prepeljali v meljsko kasarno v Maribor. Od tam so ga odvedli v zbirališče zapornikov Rajhenburg (Brestanica), nato spet v zapore v Maribor. Dne 16. novembra istega leta so ga poslali v koncentracijsko taborišče Dachau na Bavarskem. Tja je prišel 18. novembra in bil vpisan pod številko 28647. Tam je – tako navaja Weilerjev seznam – 2. februarja 1943 umrl (Pust, *Palme mučeništva*). Njegovo ime je med desetimi duhovniki, žrtvami

nacizma tudi na spominski plošči na cerkvi na Brezjah, postavljeni leta 1955.

49 Promoviran – posvečen za duhovnika.

50 Hitlerjanska.

51 Drhal.

52 Odvlekla.

53 Po tem zapisu, s katerim se prvi del družinske kronike konča, sklepam, da jo je Ivan pisal najbrž po pripovedovanju mame in očeta, ki sta oba umrla leta 1935. Po začetku druge svetovne vojne je ustno izročilo zapisal, da bi ostal dokaz o gospodarjih na gruntu v negotovih časih vojne, saj se ni vedelo, ali jo bodo preživel.

54 V tretjem letu starosti.

55 Ivan Mesner, rojen 18. junija 1858, ki se je poročil 22. julija 1882 z Marijo Harnik in po poroki prevzel posestvo, kot je razvidno iz kronike.

56 Ivan Mesner, rojen 6. marca 1894, ki je prevzel posestvo potem, ko se je ponesrečil brat Gregor 1925 in bil gospodar do leta 1965, ko ga je prepustil svoji najmlajši hčerki Rozini, rojeni leta 1947.

57 V družini Ivana Mesnerja ml. je bilo deset otrok: Ivan Lenart se je rodil 5. 11. 1929, Ignac 31. 7. 1931, Anton 29. 12. 1932, Janez Nepomuk 5. 5. 1934, Alojzij 18. 6. 1938, Jožef 22. 8. 1937, dvojčka Jakob in Ana sta se rodila 24. 7. 1939 in umrla 10. 1. 1940, Marija se je rodila 5. 7. 1941 in najmlajša Rozina 2. 8. 1947. Podatke mi je posredovala Rozina Brumnik, ki jih je dobila od prejšnjega župnika na Muti, da bi z njimi dopolnila družinsko kroniko.

Poltnikova kmetija na Sv. Primožu, preden je pogorela (arhiv Marije Dornik).

Poltnikova kmetija ob družinskem srečanju leta 1998 (last: Rozina Brumnik).

Razen prvorojenega Aleša, ki je umrl star komaj tri leta, je še ena smrt, ki pa v kroniki ni opisana, zelo prizadela Poltnikovo družino. Drugorojenec Gregor je umrl 18. avgusta 1925. Tega dne se je družina peljala na polje pobirat pšenico. Gregor je imel na vozu puško za odganjanje vran. Med vožnjo se je puška sprožila in fant se je obstrelil do smrti. V njegov spomin so starši postavili kapelico blizu hiše.

Kmalu za tem je oče posestvo predal šestorojenemu sinu Ivanu.

Od ostalih bratov in sester sta si Antonija in Jožef, po domače Pepi, z doto hotela kupiti sosednjo Paradiževo kmetijo, a so ju ob podpisu pogodbe ogoljufali, tako da sta ostala brez denarja in brez posestva. Ostala sta neporočena na domačem posestvu, kjer se je Jožef ukvarjal s tkanjem

prtov in tam tudi umrl. Po njegovi smrti se je Tončka preselila k bratu Petru, kjer je živela z njegovo družino do smrti.

Marija, poročena na Kočivnikovo kmetijo, je imela štiri otroke in umrla v starosti 32 let pri sestri Kristini v Dravogradu, ki jo je negovala med boleznijo. Najmlajša Ivanka, poročena Kupljen je živela na Mrakičevi kmetiji v bližini in imela šest otrok ter pri enem od otrok živela do svojega šestinsedemdesetega leta. Peter je ostal na kajži, kjer se je poročil in si ustvaril družino desetih otrok. Vsak od njih si je zgradil svojo hišo. V tej generaciji otrok pri Poltniku je bila samo Kristina, ki je po poroki leta 1913 odšla s kmetije v Studenice in ni več kmetovala. Na Poltnikovo kmetijo se je vrnila le za krajši čas med prvo svetovno vojno.

Njihov oče in gospodar Poltnikove kmetije Ivan ali Janez Mesner je bil cenjen daleč na okoli kot skrben in umen kmet, ki je znal tudi zdraviti živino. Sodeloval je pri podaljšanju triletne šole na Muti v osemletno leta 1903 in tako tudi svojim otrokom omogočil pouk v slovenskem jeziku, saj so bile prej šole le nemške, zato jih sam ni obiskoval.

Ker je bil tudi ključar v cerkvi na Svetem Primožu, je imel zasluge za to, da so v letih 1907–1909 postavili nov zvonik in zvonove. Pri tem dogodku je sodelovala vsa vas, čeprav je bilo zaradi konfiguracije terena zelo težko z voli zvleči v hrib zvonove, težke 1000, 750 in 500 kg. Večino denarja in materiala pa je prispeval sam, o čemer je pisal njegov sin v drugem delu kronike oziroma kot je to pomenoval, v odlomkih iz zgodovine o gradnji zvonov.

Gradnja zvonika Sv. Primoža pred sto leti⁵⁸

V uvodu h kroniki o gradnji zvonika Svetega Primoža, ki obsega enainsedemdeset strani šolskega zvezka, se je avtor predstavil:

"Gradna zvonika Sv. Primoža.

Gradiv Ivan Messner, roj. Junija 1858. leta. Poltnik po domače.

Odlomki zgodovine.

Spisal Mesner Ivan, roj. 6. 3. 1894

Iz nekdanjega doživetja

Sv. Primoža nad Muto"

Nato nadaljuje:

"Marsikdo potuje po svetu, da bi iznašel kaj zanimivega – bodisi posebne običaje ali pa kaj zgodovine"

vinskega. Morda pa so se dogodili razni dogodki tudi v domačem kraju. Ker pa niso bili zabeleženi, so večinoma pozabljeni.

Kdor potuje iz Mislinjske ravnine ali is Koroške po zeleni Dravski dolini, bo po nekaj kilometrih došel do iztoka mejne reke Bistrice v Dravo.

Tu se potniku odpre krasen razgled. V bližini ima cerkev Sv. Johana, zraven livarna Muta pa tudi trg spodnja Muta. Nad trgom je večja lega lepo zloženih kmetij v lepo solčni legi.

Vrhu teh kmetij je med dvema gričema cerkev z dvema zvonikoma. Tja pribaja veliko izletnikov. Proti severozapadu je razgled na mejne hribe. Tu je cerkev Sv. Jerneja, Sv. Jakoba v Avstriji pa do Lenarta in pa Pernice. Proti jugovzhodu je krasen razgled na večji del Pohorja s sledečimi cerkvami: Sv. Peter, Št. Janž na Višnji gori, Primož na Pohorju, Sv. Volbeng do Anton n. pr. Sv. Lenart v Ribnici, Sv. Vid in pa cerkev Marija na Kamenu pa tudi Sv. Juri, v Remšniku pa na vzhodu Trije kralji.

V lepem vidiku je tudi hidroelektrarna v Vuzenici in trg Vuzenica, trg Radlje in Vuhred.

Na tako prijetnem mestu stoji cerkev Sv. Primoža in Felicijana.

Kakor svetišče dokazuje, je tu bila že pred več sto leti znamenita romarska cerkev in je znamenit zgodovinski spomenik. Iz daljnih krajev so prihajali romarji, pa tudi prav iz Celovca. Tako so prav celovski romarji prinesli v dar podobo s trnjem kronanega zvečličarja.

Pa tudi od Sv. Lovrenca in pa iz Št. Ožbolta je prišlo vsako leto veliko romarjev, dokler ni bila tu meja. Čeprav je bila lesena šupa⁵⁹ velikosti 6 x 5 m prigradenja k cerkvi je bilo mnogokrat še veliko premalo prostora. Po takratnem običaju je bila notranjščina cerkve prav lepa. Okrog prednjega oltarja je bilo lepo upodobljenih dvanajst aposteljev,⁶⁰ v oltarju pa lepa kipa Primoža in Felicijana.

H koncu devetnajstega stoletja je župnik Zagrajšek hotel preurediti vse po novejšem slogu. Precej časa je trajalo obnovitveno delo. Apno in pa razni potrebni material je zalagal moj oče. Ko pa so hoteli odstraniti kipa cerkvenih patronov pa oče ni hotel dopustiti. Ko pa je nato Zagrajšek zarotu,⁶¹ da se nima kaj za mešat v to zadevo nato pa je oče ustavu⁶² material. Ker ga drugi ni imel, je obstalo vso delo. Ko pa je Zagrajšek pristal na to, da ostanejo kipi v oltarju, le da zaenkrat primanjkuje tudi denarja, zato bodo zaenkrat postavili pred kipe sliko, ko pa bodo dobili denar, bodo popravili kipe pa odstranili sliko. To pa se žal do danes še ni zgodilo. Mislim, da danes malo kdo ve za to. Le en vijak je treba odviti, pa se jih vidi.⁶³

⁵⁸ Razlika v zapisu prvega dela – ki je bil dobeseden prepis ustnega izročila – in drugega dela, ki je bil avtobiografski, je izraz izjemne načitanosti istega avtorja Ivana Mesnerja, čeprav je imel le osnovno šolo. V predvojni Jugoslaviji je bil solastnik knjižnice na Muti, da so si šolski otroci in drugi lahko izposojali slovenske knjige. Ko je knjižnica šla v stečaj, je moral prevzeti velik delež dolgov. Kako so bile knjižnice na Koroškem pomembne za Slovence, je razvidno tudi iz dejstva, da so Nemci na Koroškem ob napadu leta 1941 požgali 6000 slovenskih knjig.

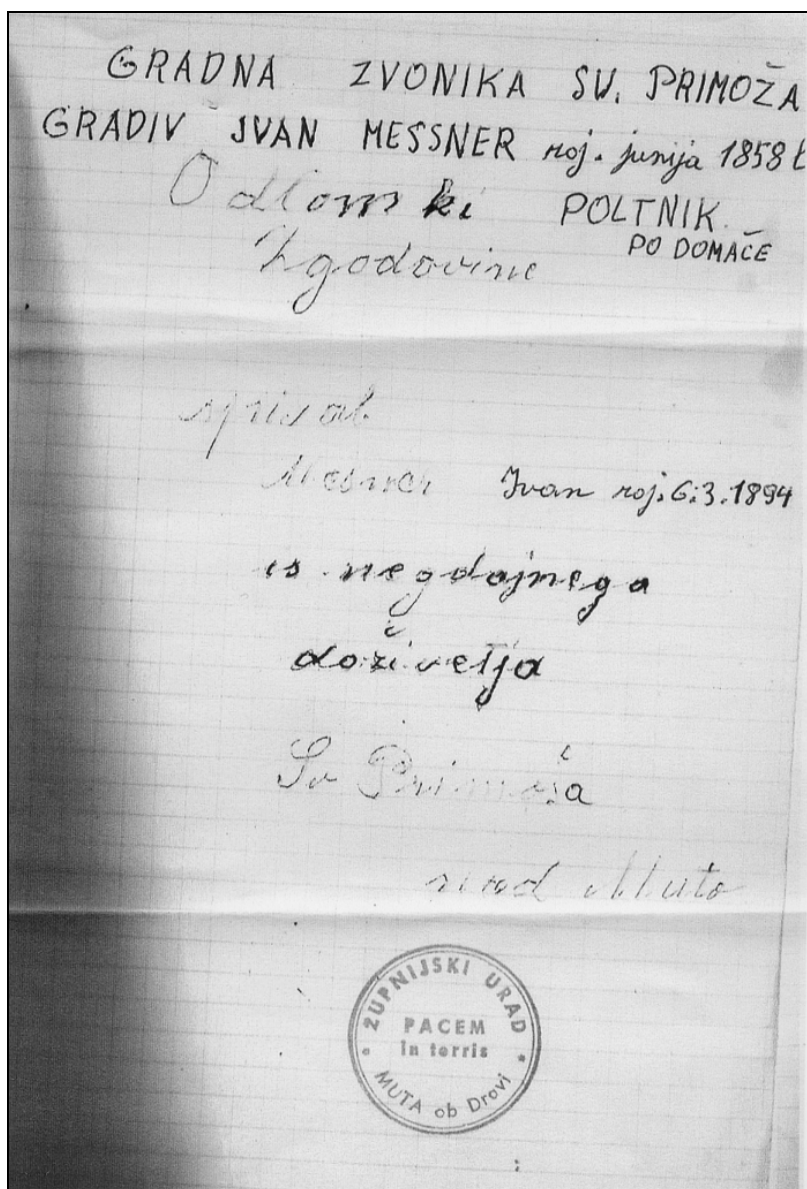
⁵⁹ Stavba.

⁶⁰ Apostolov.

⁶¹ Mu je oporekal.

⁶² Ni več dajal materiala za gradnjo cerkve.

⁶³ Zaradi kasnejših obnov cerkve danes kipi niso več vidni.

Kronika gradnje zvonika. Zvezek branijo na Poltnikovi domačiji.⁶⁴

Nato je šlo delo naprej. Novo so takrat napravili desni oltar Matere Lurške. Na malo gospojnico⁶⁵ leta 1900 je bilo posvečenje obnovljene notranjščine. V ta spomin je bla od takrat naprej vsako leto na malo gospojnico prav slovesno opravilo do zadnjih let."

V nadaljevanju je Ivan Mesner opisal druga dogajanja v fari in kako je prišlo do tega, da sta z očetom sodelovala pri obnovi zvonika in nabavi zvonov.⁶⁶

⁶⁴ Zapis je v navadnem šolskem zvezku s karirastim papirjem. Obsega 71 oštevilčenih strani, pisan je rokopisno. Na platnicah je datum 16. IV. 67 in žig župnijskega urada Muta ob Dravi. Enak žig je tudi na zadnji strani ob koncu zapisa.

⁶⁵ Mala gospojnica ali mala maša je na 8. september.

⁶⁶ Zaradi dolžine sem tekst povzela in skrajšala.

Ko je ob koncu devetnajstega stoletja po kratki boleznι umrl tedanji župnik Zagrajšek, mu je sledil kot duhovnik nek Čeh Hurt, ki ga je avtor opisal kot brezsrčnega. Veliko sovraštvo faranov si je nakopal, ko je v šoli z grobstvo poškodoval več otrok. Starši so ga prijavili in dobil je ukor. Iz jeze nad farani pa se je znesel na "bogzogarco". Tako so imenovali žensko, ki je, kot je bil tedaj običaj, živela pri neki družini (sama je ni imela), in ves prosti čas porabila za molitev. Ljudje od blizu in daleč so jo hodili prosit, da moli za njih, če je bilo pri hiši kaj narobe – bodisi pri živini bodisi pri ljudeh, ki jim niti zdravniki niso mogli pomagati. Za svoje molitve ni zahtevala plačila, bila pa je hvaležna, če so ji ljudje kaj dali. Ko jo je tako župnik spet enkrat srečal v cerkvi, jo je rekoč: "Frdamana baba! Boš še

lagala ljudem!", krepko udaril okoli ušes. Da se bo to zgodilo, je ona sama že prej napovedala eni od vaščank, zato je šla ta za njo v cerkev in bila priča župnikovemu izpadu. Kmalu zatem je župnik dobil močne bolečine v glavi. Niti zdravnik mu ni mogel pomagati in je oglušel. Bogzogarca se je preselila v Vuzenico v grad. Čeh je tudi vuzeniškega župnika nagovarjal, naj jo izžene. Vuzeniški župnik pa se je po nasvet obrnil k lavantinskemu škofu Mihaelu Napotniku in ta se je strinjal, da ženska ostane. *"Če bi takrat Hurta razrešili dolžnosti, bi storili župniji veliko uslugo. Pa ga niso hoteli še bolj razburjati. To je bilo leta 1902, ko smo za pomočnika dobili kaplana Franc Adlovseka. Ta je bil pa prijazen"*.

Do nesoglasij z župnikom je prihajalo tudi ob različnih cerkvenih slovesnostih, kot so bile procesije leta 1903 in 1904, ko so nosili kip Marije, ki ga je dal narediti Poltnik na procesiji na četrto nedeljo po veliki noči.

Zvonovi na Sv. Primožu pa niso le vabili k maši in molitvi, ampak so z njimi zvonili tudi proti slabemu vremenu. Ko so zvonili, so se ob njihovih zvokih težki oblaki kar razklali in nad zvonikom je bilo stalno jasno vreme, ki so ga kmetje izkoristili za košnjo ali žetev.

Leta 1904 je postal Ivan Mesner, gospodar Poltnikovega posestva ključar cerkve na Svetem Primožu. Ker je bil zvonik že močno majav, so ob pogrebih lahko zvonili le še z najmanjšim zvonom. Drugi ključar, ki je bil z župnikom v dobrih odnosih, je bil zelo skop in tako je denar za sveče in podobno dajal le Poltnik.

Kmetje so leta 1905 in 1906 želeli zgraditi nov zvonik. Poltnik se je zato odpravil k župniku in ga vprašal, če se strinja z gradnjo. Ker se župnik ni hotel odločiti, je šel Poltnik še do župana. Ta se je strinjal z gradnjo. Obljubil je, da bo napravil prošnjo na okraj in na namestnika, da bi morda dobili kakšno pomoč. Od okraja so dobili odgovor, da je cerkev občinska in naj jo financira občina. Od namestništva pa so sporočili, naj cerkev podrejo, če ni uporabna. Tudi škofija je soudeležbo odklonila.

Poltnik je na lepo nedeljo, ko so praznovali praznik njihovega zavetnika, sklical sestanek, na katerem so se dogovorili, kako se bodo lotili gradnje. Župan je dal v kroženje zbiralno polo, s katero so nabrali 180 goldinarjev. Če bi vedeli, kakšni stroški bodo nastali, se dela prav gotovo ne bi lotili. Za načrte je Poltnik najel mojstra Jamnika iz Vuhreda. Potem je prihajalo do nesoglasij tudi pri sami gradnji, tako da je delo, ki so ga začeli leta 1906, nadaljeval gradbenik Anton Kafel iz Vuzenice. Po pogodbi bi moral narediti za vsoto 600 goldinarjev obzidje zvonika s 3 m premerom notranjščine za pravilno postavitve zvonov ter jamčiti za izvedbo.

Med gradnjo je prihajalo do hudih zamer zaradi stroškov in pridobivanja materiala za gradnjo. Na Poltnikovem domu so uredili kovačijo, da so ostrili

železje za kamnolom, s katerim so pridobivali kamenje, kovati pa sta ga hodila na kmetijo dva delavca iz kovačije iz Mute.

Spomladi leta 1907, ko je sneg skopnel, so pričeli lomiti kamenje in gasiti apno kar v treh jamah. Maja so prišli zidarji in čeprav jih je veliko pomagalo pri sekanju kamenja, je bilo materiala šele za polovico. Zidarji so pri gradnji zahtevali 16 močnih travverz in les za ogrodje so v celoti navozili iz Poltnikovega posestva. Sproti so dovažali pesek, ki ga je že zmanjkovalo, saj je bila poraba pri gradnji zelo velika. Za obzidje so potrebovali kamne, ki so se dobro klesali. Oče Poltnik je vsak dan od daleč nosil kamne in železje ter sodeloval pri gradnji. Njegov sin Gregor je vozil z vprego, Ivan pa je, takrat star 13 let, skrbel za volovske vprege. Mati in sestre so ostale same za vse delo doma, pa še hrano so morale priskrbeti tako bratom kot delavcem v kamnolomu, do koder je bilo uro hoda. Zvečer so tudi zidarjem pripravile boljšo hrano, "da niso bili le pri polenti", kot je zapisal avtor.

Pri gradnji so pomagali tudi drugi vaščani, posebej še, kadar je bilo treba spravljati kamenje in ogrodje. Vsak teden si je gradnjo ogledal tudi glavar in vzpodbujal zidarje, da bodo naredili dovolj trdno obzidje, saj je bilo to potrebno zaradi teže zvonov. Kot je bila navada, so glavarja zidarji terjali za mošt. Včasih jim je prinesel pravega, včasih pa mešanega s kisom, da bi prihranil pri pijači, kar so seveda takoj ugotovili.

Junija 1907 je zašlo delo v kritično fazo. Pomoč se je zmanjšala, dela pa je bilo vedno več in oče je skoraj obupal, da dela ne bodo mogli končati. Se vola, ki sta bila vsak dan vprežena, sta zbolela zaradi napora⁶⁷ in kazalo je, da gre vse narobe.

Do jeseni leta 1907 so zgradili zvonik do lin in čez zimo prenehali z delom. Z gradnjo so nadaljevali spomladi leta 1908 in takrat sta se tudi glavar in kaplan Kodrič domenila, da bosta naročila zvonove. Šli so v Vuzenico in s seboj so povabili tudi Poltnika. Za uglasitev zvonov se zvok določi na citrah. Ko je kaplan izbral glas, je vprašal, če se s tem strinjajo. Poltnika je zanimalo, kako težki bodo zvonovi glede na glas in kaplan mu je rekel, da glasovi ustrezajo največjemu za 400 kilogramov, drugi pa bi bili manjši. S tem pa se Poltnik ni strinjal, saj so ga ves čas priganjali, da mora zgraditi velik in trden zvonik, zdaj pa naj bi bil zvon po njegovem mnenju premajhen. Kaplanove ponudbe ni sprejel.

Zato so mu nekateri izkušeni ljudje svetovali, naj

⁶⁷ Za njuno stanje avtor uporabi izraz "vola sta sklanjala glave, bila otožna in krvosečna", kar pomeni, da se je od napora med njunim sečem znašla tudi kri. Pripravljali so se že, da jih bodo oddali mesarju, a po še eni vožnji na Sv. Primož sta tudi ta dva "čudežno ozdravela", kot zapiše avtor v kroniki. Voli so mu bili posebno pri srcu, saj je kot trinajstleten fantič skrbel zanje.

se obrne na organista v Marenberku,⁶⁸ ki naj bi že marsikje naročil lepe zvonove. Organist je res prišel, izmeril prostor in na orglah uglašil glasove za zvonove, težke 1000 kg, 600 kg in 400 kg. Ker se je Poltnik s tem strinjal, se je organist obrnil na proizvajalca Samasso, ki jim je posredoval ponudbo s ceno. Zvonove bi po dogovoru moral plačati okrajni glavar, ki pa se je zgovarjal, da je ob konverziji denar nekam zakopal – pod skalo, ki da je ne najde. Zato je za zvonove spet nabiral denar in ljudje so bili nezadovoljni, saj so že prej prispevali za gradnjo in so računali, da bo vsaj za zvonove dala posvetna gosposka.

Ko so bili že dogovorjeni, da bodo zvonove na lepo nedeljo junija 1908 z volovi potegnili do cerkve in jih namestili, so se proti njim zarotili nekateri iz trga Mute, med njimi župan Helbl in nek inženir ter izvedenec, ki je trdil, da zvonik ni dovolj trden za takšno težo zvonov. V resnici bi tako dobre zvonove radi namestili kar na cerkev na Muto, ne pa na podružnično cerkev nekje v hribih. O tajnem dogovoru v gostilni teden pred postavitvijo zvonov je Poltnika obvestil neki Tomaž, ki je prisluškoval gostilniškemu pogovoru. Zaradi zarote se je ujezil tudi zidarski mojster, ki je posredoval, da so poklicali komisijo iz Marenberka, naredili zapisnik o končanju del in ustreznosti zvonika, kar je potrdil tudi župan in z deli so nadaljevali tako, da so zvonove že v soboto popoldan potegnili v zvonik, in to od znotraj, da se ne bi videlo z Mute. Kljub nasprotovanju kaplana in župnika, ki sta v nedeljo celo poslala svojo komisijo iz Vuzenice na Primoža, da preveri trdnost obzidja in njegovo neprimernost za zvonove, so bili zvonovi že na svojem mestu, česar pa onadva nista vedela.

Ko je ta druga komisija prišla v nedeljo na Sv. Primož, sta se ključarja zaprla v zakristijo, komisija pa je hodila okoli cerkve, saj vanjo brez ključarjev ni mogla. Ko so nekoga vprašali, kje so zvonovi, jim je odgovoril, da so tam, kjer morajo biti. Tako so še nekaj časa hodili okoli cerkve, nato pa so odšli, ne da bi opravili nalogo, ki so jo dobili.

V cerkvi pa se je začelo pritrkovanje ali "trjančenje", kot pravijo tam in slovesnost za vse, ki so sodelovali pri tej tako dolgi in naporni gradnji. Zaključna dela z barvanjem ostrešja in namestitvijo pozlačene krogle in križa ter ometavanjem obzidja so se odvijala še po slovesnem zaključku, saj je bilo za prebivalce Primoža važno le, da so zvonove spravili v novi zvonik.

Sam prevoz zvonov je bil prava paša za oči, saj so jih vozili z voli, ki so jih dekleta okrasila s cvetjem. Zapisovalcu Ivanu Mesnerju je bilo žal, da tedaj še ni bilo toliko možnosti fotografije, ki bi zabeležila svečani dogodek. Največjega je vozil Gregor Mesner z vprego štirih parov volov, srednjega so vlekli trije pari in najmanjšega dva para volov.

Zvonovi so imeli res lepe glasove in zvonili so vsak dan zjutraj, opoldan in zvečer "ne pa kot zdaj, ko le čakajo, kdaj kdo denar prinese", je napisal v kroniko Ivan Mesner.

Graditelji zvonika so si želeli delo zaključiti tudi s posvetitvijo cerkve, zato je šel Poltnik prositi župnika, da povabi "gospoda škofa",⁶⁹ naj pride blagoslovit zgradbo. Župnik je bil zelo hud, češ da tega ni treba in da je to le znak napuha in bahavosti ter da naj namesto za pogostitev raje prispeva za faro. S tem pa se je zameril Poltniku, ki mu je očital, da je že daroval les dveh macesnov za cerkvene sedeže, ki pa jih očitno niso porabili v ta namen, saj jih v cerkvi ni bilo videti. Tako se je župnik ponudil, da bo enkrat prišel pogledat zvonove, za kar se mu je Poltnik zahvalil češ, "če pri gradnji niste hoteli pomagati, vas pa tudi za blagoslov ne rabimo".

Ko je bila avgusta 1908 na Muti birma, je prišel birmat škof Mihael Napotnik, ki ga je bil eden od nesojenih botrov obvestil, kakšnih težav je bil deležen cerkveni ključar Mesner pri gradnji zvonika. Hudo je okaral župnika zaradi njegove samovolje in se ni hotel udeležiti niti kosila, ki so mu ga priredili, saj so se na vse načine trudili, da se ne bi srečal s ključarjem. Škof je od drugih izvedel, kakšne težave je imel Poltnik pri gradnji stolpa in kako jih je uspešno rešil tudi brez pomoči župnika.

Ko so avgusta 1908 naredili na Primožu pri Poltniku po končani gradnji pregled stroškov glede na porabljeni material, ne da bi upoštevali svoje delo, ki je bilo večinoma "za čast božjo", so ugotovili, da so za gradnjo porabili 1456 goldinarjev. Od tega so v občini nabrali 200 goldinarjev, neka bolnica je za zaobljubo dala 50 goldinarjev, torej je Poltnik iz svojega žepa plačal 1206 goldinarjev, kar je bilo po tedanji vrednosti 4 pare 1200 kg težkih volov ali v času pisanja (leta 1965) nekaj nad 2 milijona tedanjih dinarjev. Dejansko je zvonik financiral Poltnik.

Poltnik je bil ključar še eno leto, nato pa je prosil v cerkvi, da izberejo drugega ključarja.

Cerkev na Svetem Primožu je daleč na okrog slovela po tem, da se je marsikomu vrnilo zdravje in v kroniki je Ivan Mesner zabeležil nekaj takih primerov, za katere se je govorilo, da so ozdraveli potem, ko so romali na Primoža. Po drugi strani pa naj bi se tistim, ki niso sodelovali pri gradnji ali pa so delali zdrahe, marsikaj slabega pripetilo, za kar prav tako navaja primere, ki so se širili od ust do ust. Z avtorjevimi besedami: "Lahko zatrdim, da je Primož le veliki pomočnik pa tudi natančen sodnik". Tako je za nekega Košarja napisal, da je rekel, da ne rabi pomoči, saj je druge vere. Druga vera pa mu ni pomagala in so ga sorodniki ubili. Breznik se je odrekel pomoči in ni hotel iti na Primoža, pa je v kratkem zbolel in umrl, pa tudi ostala družina je bila dlje časa bolna.

⁶⁸ Marenberk – zdaj Radlje ob Dravi.

⁶⁹ V kroniki je za škofa lep slovenski izraz nadpastir.

Nova maša Ivana Messnerja na Muti avgusta 1914 (last: Marija Topler, Muta).

Kot poseben dogodek je opisal birmo 23. julija 1914 na Muti, ko je prišel birmat škof Napotnik iz Marenberka. Pozdravili so ga po vaškem običaju s šrango⁷⁰ in pokanjem možnarjev, ko se je nenadoma stemnilo za četrto ure in ljudje so ugibali, kaj se je zgodilo. Kasneje so izvedeli, da je bil v tem času atentat v Sarajevu.⁷¹ Ta avtorjeva trditev sicer ni točna, prikazuje pa vero ljudi v tako imenovana "znamenja", ki napovedujejo nenavadne dogodke.

Avgusta 1914 je bila posvetitev njegovega sošolca in sorodnika Janeza Mesnerja za duhovnika, kar je bil seveda velik dogodek za vse na Primožu. "Čez nekoliko časa sem se mogu⁷² tudi jaz udeležiti tega svetovnega cirkusa do jeseni leta 1917, ko sem že bil pohabljen",⁷³ je na kratko opisal svojo udeležbo v prvi svetovni vojni.

Zvonove, ki so jih tako težko dobili, so v jeseni leta 1916 vojaki zaplenili. Čeprav je stari Poltnik komandirju povedal, da je cerkev privatna in da je sam skoraj vse financiral, mu je komandir brez jeze razložil, da je izdala deželna vlada mesec dni prej razglas, s katerim je obvestila ključarje, naj naredijo vlogo, da smejo obdržati zvonove če je cerkev privatna ali če jih rabijo v druge namene.

Na Muti je župnik v zvezi s tem razglasom sam napisal odgovor, da naj na podružnicah zvonove poberejo, samo na fari naj jih pustijo. Vojaki so pobrali najprej podružnične zvonove in nato še zvonove na Muti, tako da je ostal le mali zvon, ki je bil srebrn in ne iz bronu.

Po vojni je bil Ivan Poltnik mlajši, ker je služil v vojski, zadolžen za nadzor nad strelnim orožjem, kar je bilo v času bojev za severno mejo zelo pomembno. Vodil je tudi lovsko družino na Primožu, ki je varovala novoustanovljeno državno mejo, ki je prej ni bilo in je potekala po njihovem ozemlju.

Novo zvonove so na Primožu začeli nabavljati leta 1923 tedanji ključarji z zbiranjem denarja. Tokrat so jih naročili na Jesenicah, pri dvigovanju pa so že pripeljali granik.⁷⁴ Ko so hoteli vpeti nove zvonove v prejšnje glave, jim to ni uspelo. Zato so se obrnili na Ivana Mesnerja, avtorja tega zapisa, da je prilagodil vse potrebno, saj zvonovi niso mogli zvoniti. Sprva je sodelovanje odklonil, nato pa sta z očetom le privolila, da pomagata pri ponovni namestitvi zvonov. Zdelo pa se mu je vseeno dobro, da niti inženir niti delavci iz livarne tega niso zmogli, le onadva sta s svojimi izkušnjami rešila zapleten problem ali kot je to povedal: "Le midva z očetom kot začetnika zgraditve in vsega sva tudi končna ureditelja".

⁷⁰ Šranga se sicer običajno uporablja pri porokah. Na Koroškem pa so jo – ne vem, če jo še – uporabili tudi ob obisku cerkvenega dostojanstvenika.

⁷¹ Tukaj se je zapisovalec ali ljudski glas zmotil, saj je bil atentat 28. junija.

⁷² Moral.

⁷³ Ivan Mesner je iz prve svetovne vojne prišel leta 1917 kot invalid, saj so mu večkrat prestrelili roko.

⁷⁴ Dvigalo.

Zlata poroka Ivana in Marije Mesner junija 1932 (arhiv Marije Dornik).

Opis dogodkov zaključí s pripravami na zlato poroko svojih staršev, ki je bila na Svetem Primožu 20. junija 1932. Gostija je bila številno obiskana. *"Da je bila tako močna zgradba in tako veliki zvonovi je le zasluga graditelja jubilanta in njegovih pomočnikov. Dostojno bi bilo, da se tudi nasledniki tega spominjajo."*

Življenje na samotni kmetiji na Koroškem in v trgu Dravograd do druge svetovne vojne⁷⁵

Kristina Messner se je rodila 15. decembra 1891 kot peti otrok Janeza in Marije Messner. V šolo na Muto je hodila s svojim leto starejšim bratranecem Janezom Messnerjem, ki je stanoval s starši v Poltnikovi koči ali bajti nedaleč od Poltnikove hiše. Učitelji so kmalu ugotovili, da je zelo nadarjena, zato so očetu predlagali, naj ji omogoči nadaljevanje šolanja na učiteljskišči, kar si je tudi sama zelo želela. Oče je temu nasprotoval, češ da se njegovim otroci že ne bodo potepali brez vsega po svetu. Šolanje pa je lahko nadaljeval njen bratranec, ki je postal duhovnik. Kristinin oče si je želel, da bi se poročila na sosednjo kmetijo in bo tako lahko spet zaokrožil posest.

Življenje pa se je zasukalo drugače. Mladina se je tudi v začetku 20. stoletja srečevala na raznih sejmih in cerkvenih prireditvah, ki so bile na Muti. Kot članica Marijine družbe je Kristina spoznala Katro Pirtovšek, ta pa jo je seznanila s svojim bratom Jakobom. Na Muto sta prihajala na obisk k svojemu očetu Tomažu, ki je kot kovaški mojster vodil delo na kovačiji na Muti. Pirtovškovi so bili

doma iz Šmartnega ob Paki, kjer se je Tomaž⁷⁶ rodil kot nezakonski sin Marije Pirtovšek. V Mozirju se je 1879 poročil z Marijo Leskošek. Živeli so na Selah pri Slovenj Gradcu in imela sta štiri otroke. Od dveh sinov se je prvi sin Jože učil za mizarja pri stricu v Celju in umrl pri osemnajstih letih za tuberkulozo. Drugi sin Jakob pa se je izučil obrti – postal je pek in odprl svojo pekarno v Šempetru v Savinjski dolini. Sestra Katra in mama sta živeli na Selah pri Slovenj Gradcu in prodajali na sejmih in raznih romanjih slaščice in okraske. Nekaj časa sta živeli pri mlajši hčerki Mariji, ki je bila v Marenberku poročena s krojačem Gostenčnikom in je prav tako na sejmih prodajala njegove izdelke. Pogosto so se srečevali tudi na taborih, ki so ravno v tem času pomenili začetek političnega in kulturnega življenja Slovencev.

⁷⁶ Tomaž Pirtovšek se je rodil 7. decembra 1851 v Velikem vrhu 27, župnija Šmartno ob Paki kmečki hčeri Mariji Pirtoscheg. Z ženo Marijo Leskošek, rojeno 12. junija 1852 v Ljubiji 1, župnija Mozirje se je poročil 14. julija 1879. Pred poroko je stanoval na Lepih Njivah 25 v župniji Šmartno ob Paki. Nevestin oče je bil Johann Leskošek, kočar, preužitkar, po domače Jerisch, stanujoč v Ljubiji 1, mati pa pokojna Agnes, roj. Robida. V krstno knjigo sta vpisana le dva otroka Jakob, rojen 22. julija 1882 na Selah 82, umrl 24. februarja 1950 v Dravogradu, in Maria, roj. 14. avgusta 1884 na Selah 82, umrla 2. januarja 1953 v Dravogradu. Kje in kdaj sta bila rojena starejša otroka Jože in Katra, je zaenkrat znano le iz ustnih pričevanj. Podatki o družini Pirtovšek so iz arhiva mariborske škofije (gl. seznam virov na koncu). Za raziskavo, ki jo je opravil že leta 2006, se zahvaljujem Igorju Filipiču iz Nadškofijskega arhiva Maribor.

⁷⁵ Zapis je napisala Marija Dornik ob družinskem srečanju leta 1998. Dopolnjen je s pričevanji in literaturo.

*Jakob Pirtovšek z mamo Marijo, roj. Leskošek in sestro Marijo, por. Gostenčnik
(arhiv Marije Dornik).*

Ko je Jakob zasnubil Kristino pri njenem očetu, lastniku Poltnikove domačije, ki je tedaj obsegala 25 ha, mu je oče kot pogoj za poroko postavil zahtevo, da kupi hišo, da se njegova hči ne bo potikala po svetu, kot so se v očeh kmeta tedanji obrtniki podajali s trebuhom za kruhom. Sicer mu izbranec oziroma bolj natančno njegov socialni položaj ni bil všeč, saj so se za lepo Kristino zanimali tudi dediči sosednjih kmetij. Jakob Pirtovšek je zato s prihranki kupil v Studenicah pri Poljčanah hišo in v njej odprl pekovsko obrt. Poroka Jakoba Pirtovška in Kristine Messner je bila na Muti leta 1913, nato pa sta se preselila v Studenice. Tu se je rodil 1914 prvi sin Jože, po domače Pepi in leta 1915 drugi sin Vladimir. Začela pa se je prva svetovna vojna in tudi Jakob je bil mobiliziran v Kapfenberg. Kristina je še eno leto čakala v Studenicah, da bo vojne konec. Ker pa se to ni zgodilo, sama pa ni bila kos pekovski obrti, saj je poznala le delo na kmetiji, ne pa poslovanja, je hišo prodala, denar po nasvetu bratranca naložila v Krekovo zadružno hranilnico in odšla z dvema malima otrokoma živet nazaj domov na Poltnikovo kmetijo na Sveti Primož. Leta 1917 je umrla na Selah tudi Jakobova mama in bila pokopana v Starem trgu pri Slovenj Gradcu, nekaj let za njo pa je umrla še Jakobova sestra Katarina.

Na Svetem Primožu se je življenje odvijalo kot vedno, saj na kmetiji, ki je bila precej stran od cest in kjer so pridelali vse, kar so rabili za življenje – od

hrane do lanu za obleke iz hodnega platna, ki so jih šivali doma in si iz ovčje volne pletli tople stvari za zimo, niso bili tako odvisni kot v trgu in mestu. Pri tkanju, preji in šivanju so bili udeleženi predvsem strici in tete, ki so neporočeni ostali na kmetiji. Ded je imel tudi velik čebelnjak, saj sladkorja niso kupovali, ampak so vse jedi sladili le s strdjo, kot pravijo medu na Koroškem. Zaradi pomanjkanja soli, ki je niso kupovali, je bila v družini tudi velika golšavost – predvsem ded je imel veliko golšo kot znak pomanjkanja joda. Golšavost je bila na Koroškem endemična do druge svetovne vojne.

Kristina je bila kot mnoge ženske na Koroškem aktivna pri zbiranju podpisov za majniško deklaracijo, ki je za vse predstavljala v prvi vrsti čimprejšnji konec vojne pa tudi preureditev skupne države.

Jakob se je iz vojne vrnil kot invalid, saj je bil pri topničarjih in ob pomanjkanju vlečne živine so v topove vpregli kar vojake, tako da je dobil kilo. Poškodba ga je ovirala tudi pri nadaljnjem poklicnem delu. Druga težava pa je bila slaba menjava denarja ob propadu države. Za denar, ki ga je z vsemi svojimi prihranki in ženino doto porabil za nakup hiše v Studenicah in ki ga je Kristina vložila v hranilnico ob nastanku nove države SHS, je dobil le eno četrino vrednosti. Po vrnitvi je Jakob najprej najel hišo s pekarno v Marenberku, kjer se je 1. oktobra 1919 rodila hči Marija. Po Koroškem so v

Poltnikovi pri sodarjenju. Ivan Messner starejši je drugi z desne, Ivan Mesner mlajši pa tretji (arhiv Marije Dornik).

Pekarna Pirtovšek v Dravogradu leta 1925 (arhiv Marije Dornik).

tem času potekali še hudi boji, saj je po Dravski dolini potekala akcija Majstrovih borcev, ki so osvobajali slovensko Koroško vse do Celovca. V teh bojih je padel tudi Franjo Malgaj, ki je s svojo četo osvobodil Dravograd.⁷⁷

Pirtovškovi so se v Dravograd preselili leta 1920 in najprej vzeli v najem Bernardijevo hišo, v kateri je že bila pekarna. Ker pa dogovor o nakupu ni bil uspešen, se je Jakob odločil za nakup največje hiše v Dravogradu,⁷⁸ ki je bila sredi trga in je bila precej obremenjena s hipotekami, saj je njen lastnik Jamnik, ki je imel paromlin v Otiškem vrhu, prav tako trpel zaradi vojne ogromne izgube in dolgov ni bil sposoben poplačati. Hišo so kupili skupaj z dolgovi. V hišo je moral vložiti še 25.000 din, da jo je popravil in predelal v pekarno.

V njej je bil sprva zaposlen samo Jakob, nato je imel še enega pomočnika, za peka pa sta se izučila tudi starejša dva sinova Jože in Vlado. S kruhom ni zalagala le trga, ampak ga je prodajala vse do Črneč na drugi strani Drave. Prodajalno so imeli tudi na meji z Avstrijo. Oče je cele noči pekel kruh, starejši otroci pa so ga morali še pred šolo s koškom na hrbtu raznesti vsem stalnim odjemalcem. Mati je razen tega, da je vsako leto rodila, vodila celotno gospodinjstvo, ki je obsegalo tudi delo na vrtu in njivah. Zaradi težkega dela je kar štirikrat rodila mrtvega otroka. Za transport so imeli tudi kočijo z enim konjem, ki jo je vozila kočijažinja Mica v oddaljenejše kraje po hribih. Za to so ji plačevali, hkrati pa je igrala vlogo nekakšnega ženitnega posrednika. Otroci, ki so se rojevali skoraj vsako leto, so pogosto umrli še majhni: Gabrijela v starosti dveh let, Anica stara pol leta in Karl star še ne eno leto.⁷⁹ Starejši otroci so morali paziti na mlajše.

Mama Kristina je poskrbela tudi za svojo sestro Marijo, ki je hudo zbolela in je z mladoletno hčerko Ivanko prišla živeti s kmetije, kjer je pustila starejše tri otroke pri babici in dedku k njej v Dravograd, kjer je tudi umrla. Nato je poskrbela še za šolanje nečakinje, ki se je izučila za slaščičarko. V družini Pirtovšek je preživelo le sedem otrok. Mati Kristina je skupaj z zadnjim otrokom umrla na porodu leta 1935, stara komaj 44 let.⁸⁰

Jakob je prva leta po vojni vozil tudi puchov motor, kar se je naučil v času vojne. Motor pa je bil tudi prva stvar, ki je šla od hiše za poplačilo upnikov. Potem sta Jakob in Kristina, ko so hipoteke postale nevzdržne, sklenila prodati polovico hiše Jakobovi sestri Mariji, da so lahko poplačali vsaj del dolgov. Prodaja je bila leta 1926. Za nadaljnje poplačilo so potem odprodajali postopoma dele njiv, ko so jih kupili hkrati s hišo, tako, da jim je na koncu ostal le še vrt.

Po smrti žene je ostal Jakob sam s petimi mladoletnimi otroki. Starejša sinova sta si poiskala delo drugje, Marija pa je za zaslužkom prekrizarila celo Jugoslavijo in s svojimi skromnimi dohodki pomagala odplačati dolgove, da hiša ni šla na dražbo. Oče sam tudi zaradi posledic vojne, ki so mu vedno bolj načenjali zdravje, ni več zdržal in je obrt tudi zaradi smrti najstarejšega sina leta 1937 opustil. Edini dohodek družine je bilo oddajanje prostorov v podnajem drugim obrtnikom, med drugim tudi beguncu s Primorskega mizarju Makovcu. Družina je kljub težkemu socialnemu položaju ostajala v prvi vrsti narodno zavedna.

Vsi otroci so osnovno šolo obiskovali v Dravogradu. Marija se je nato vpisala v meščansko šolo v Slovenj Gradcu.⁸¹ Njena mama Kristina se sama ni mogla šolati, zato si je sama pri sebi obljubila, da bo to omogočila vsaj svojim otrokom, in prva, ki je bila deležna šolanja, je bila torej Marija. Meščansko šolo je obiskovala vse do mamine smrti. Zaradi težkih socialnih razmer in pomanjkanja denarja je morala

⁷⁷ Franjo Malgaj, slovenski častnik in pesnik se je rodil 10. novembra 1894 v Hruševcu pri Šenjurju, umrl pa je 6. maja 1919 na Tolstem vrhu, ko se mu je sprožila bomba, ki jo je nosil za pasom. Na kraju smrti so mu postavili spomenik, ki so ga pa Nemci med drugo svetovno vojno uničili. Zapis o ponovni postavitvi spomenika Franju Malgaju leta 1947 je bil prvi članek, ki ga je Marija Pirtovšek poslala kot dopisnica Ljudski Pravic, kjer je kmalu nato postala novinarka.

⁷⁸ Curk, *Dravograd z okolico*, str. 24. Hiša takrat s številko Dravograd 24 (danes Trg 4. julija 41) je bila vse do protestantizma kapitelj cerkve Sv. Vida in je bila skupaj z njo zgrajena kot ena najstarejših stavb v trgu okrog leta 1200. Ker so se v dobi reformacije kanoniki poluteranili, je kapitelj prenehal delovati, hkrati pa so sedež župnije od cerkve Sv. Vida prenesli k župni cerkvi Sv. Janeza. Na fasadi hiše je kartuša s skoraj uničeno fresko sv. Trojice iz začetka 18. stoletja. Notranjščina je obokana. Stavba je sestavni del sosednje hiše, ki je bila v začetku 18. stoletja prezidana. Vse do leta 1925 je bila ena hiša, ki se je šele po prodaji delila na dva dela. V literaturi je napačna navedna, da sta hiši 41 in 43 sestavljali eno hišo do leta 1825 – pravilno: do leta 1925. Ves ta kompleks, ki je z vrtom segal do gospodarske ulice v ozadju, je predstavljal enotno, prvotno cerkveno 14-osno poslopje s tremi portali v vsaki 3,5 osi in s fasadno fresko v sredini.

⁷⁹ Pirtovškovi otroci so bili: Jože 1923–1937; Vlado 1915–1985; Marija 1919–2004; Gabrijela r. 24. 10. 1921, u. 2. 5.

1923; mrtvorojeni fant 17. 9. 1922; Stanislava 1923, u. 2003; Anica 27. 4. 1925, u. 14. 11. 1925; Ivan 1926, u. 1994; Karl r. 4. 11. 1927, u. 20. 2. 1928; mrtvorojeni fant 9. 4. 1929; Kristina 1931; mrtvorojena deklica 3. 11. 1932 in Jakob 1934–1982. Za natančne podatke o mrtvorojenih otrocih se zahvaljujem Ivanu Filipiču iz Nadškofijskega arhiva v Mariboru, ki je podatke poiskal s pomočjo mrliških knjig, saj nekaj letnikov rojstnih knjig manjka. Po teh podatkih bi bilo otrok štirinajst. Po pripovedovanju naj bi se rodila tudi dvojčka, kar pa v mrliški knjigi ni zabeleženo. Morda je šlo za prezgodnji porod ali spontani splav. V tem primeru bi bilo vseh otrok šestnajst. Danes je živa samo še Kristina, poročena Zupanc, ki živi v Dravogradu.

⁸⁰ Umrla je 3. septembra 1935 v bolnici v Slovenj Gradcu in bila pokopana v Dravogradu skupaj s svojo mrtvorojeno deklico. O njuni smrti mi je posredovala podatke Upravna enota Dravograd, oddelek za matične zadeve, za kar se jim zahvaljujem.

⁸¹ Dornik, Mija, Biti otrok je težko. Resnična božična zgodba izpred mnogih let, *Nasa žena*, št. 4, april 1992, str. 37–38.

Pevska družba Dravogradske Zvon leta 1929 (arhiv Marije Dornik).

šolanje prekiniti in ga je nadaljevala šele po drugi svetovni vojni. Najstarejša brata sta se rada ukvarjala s športom in sta si za prve prihranke kupila – Jože kolo, Vlado pa smučī. Oba sta telovadila pri Sokolu, saj je bil to čas olimpijske uvrstitve Leona Štuklja, ki so mu želeli biti vsi mladi podobni. Šport, s katerim jih je seznanil oče Jakob je bilo plavanje. Po obveznem nedeljskem sprehodu, ki se je zaključil v gostilni, je poleti plavanja vse otroke naučil tako, da je vsakega posebej z visoke skale vrgel v Dravo. Vsi so splavali – seveda bi jih, če bi bilo treba, rešil. S tem načinom pouka pa je naredil veliko skrbi mami Kristini, ki se ji seveda na kmetiji na Poltnikovem ni niti sanjalo, da obstaja kaj takega, kot je plavanje, in jo je bilo močno strah za otroke.

V Dravogradu, ki je leta 1937 postal sedež sreza, kamor so ga prenesli iz Prevalj, sta bili tudi dve pošti. Ena pogodbenā je bila prav v trgu, druga državna pa na drugi strani Drave. V tej pošti v trgu je dvoletno prostovoljno pripravništvo od leta 1936 do 1938 opravljala tudi Dana Lukanc,⁸² hči inšpek-

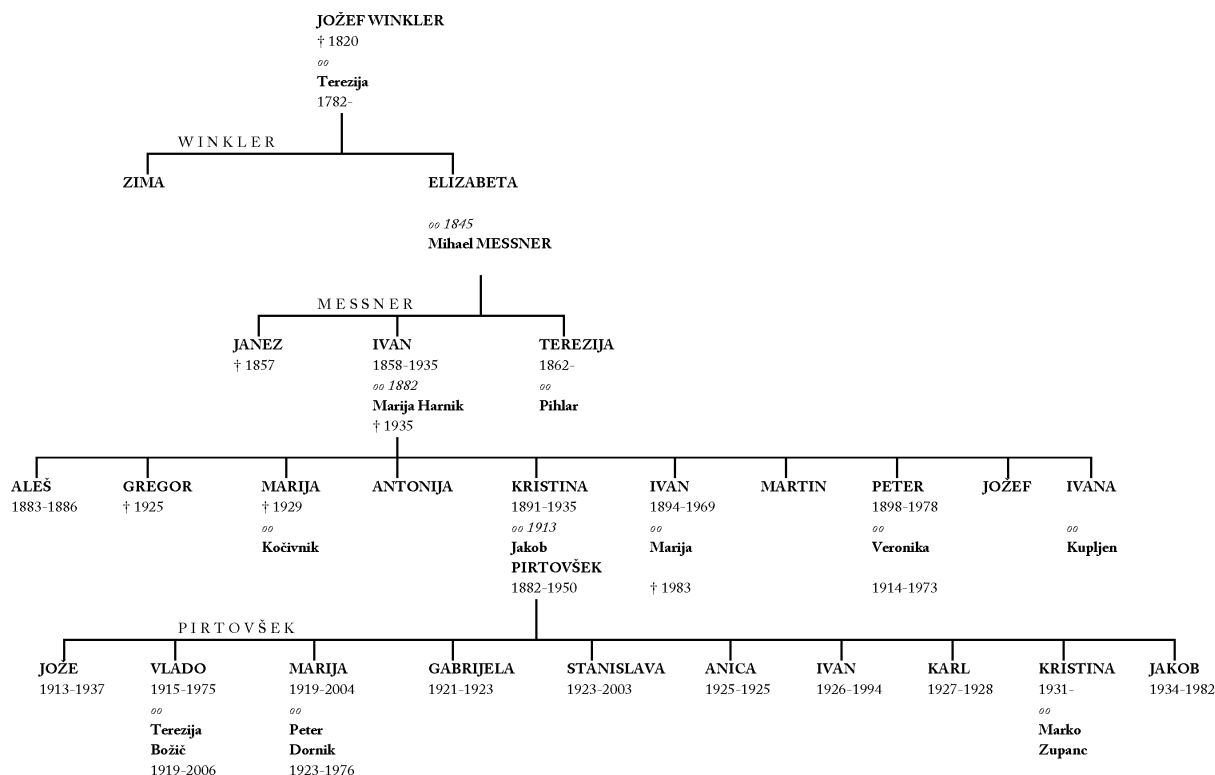
torja na ministrstvu za promet, ki se je vrnila iz Beograda, da bi skrbela za svojo staro mamo, gostilničarko v Podklancu pri Dravogradu. Imela je več bratov, ki so obiskovali gimnazijo v Kranju. Kadar pa so bili v Dravogradu so na nedeljske izlete hodili na Uršljo goro. S seboj so jemali tudi Marijo in Dano. Na Uršlji gori se je leta 1937 pri plezanju s prijatelji ponesrečil najstarejši brat Jože Pirtovšek.

Marija je bila prva v družini, ki je dosegla visoko izobrazbo.⁸³ Po vojni je postala novinarka, se preselila v Ljubljano in se tu poročila s kolegom novinarjem Petrom Dornikom, s katerim sta se spoznala, ko je pisal o elektrarni Dravograd, kjer je bila zaposlena med vojno in po njej. Po prometni nesreči je zaradi njenih posledic morala opustiti službo, zato se je v teh letih izobraževala in se nato ponovno zaposlila. Najprej je končala gimnazijo, ki jo je morala zapustiti ob mamini smrti. Želela je študirati primerjalno književnost, vpisala pa se je na pravo, študij zaključila v štirih letih in naredila tudi pravosodni izpit in bila sodnica. V času študija in tudi po upokojitvi pa je med drugimi temami pisala v časopise in revije o ljudeh, ki jih je imela na Koroškem najraje: o Lovru Kuharju – Prežihovem Vo-

⁸² Dana Lukanc, rojena 29. maja 1920 na Meži, je bila hči železniškega uradnika, ki je leta 1929 postal inšpektor v ministrstvu za promet v Beogradu. Z njim se je preselila vsa družina. Otroci so hodili na počitnice v Dravograd, kjer je imela njihova babica gostilno. Zaradi gospodarske krize je tudi ta nehala obratovati leta 1934, ko je lastnica zbolela in 1936 umrla. Dana Lukanc je po opravljenem pripravništvu, ki je bilo brezplačno, ostala na pošti v Dravogradu vse do leta 1943, ko so jo Nemci aretirali in odgnali v taborišče, kjer je 27. januarja 1945 dočkala osvoboditev. V istem času je eden njenih bratov padel kot partizan na Sremski fronti, drugi pa je sodeloval pri osvobajanju Dravograda leta 1945. V Dravograd se je vrnila jeseni 1945. Po vojni je bila od leta 1948 do upokojitve 1978 upravnica in direktorica pošte, ki je od predvojnih štirih zaposlenih v dveh enotah narasla na 20 pošt s 140 zaposlenimi. Leta 1950 jo je pred usodo žrtev

dachauskih procesov, v katere so jo kot preživelo taboriščno hoteli vplesti, rešila odvetnica dr. Ljuba Prenner (izjava Dane Lukanc avtorici 27. 1. 2008).

⁸³ V naslednji generaciji se je število otrok z visoko izobrazbo povečevalo. Dr. Vladimir Topler, vnuk Ivana Mesnerja, je bil v letih 1998 do 2006 dva mandata direktor bolnišnice Slovenj Gradec. Vrečič, Marko, Intervju z dr. Vladimirom Toplerjem. Parlament s srcem in razumom, *Prepib*, 08/94, leto IV, 3. maj 1994, str. 8–9.

Rodovnik Winkler–Messner–Pirtovssek.

rancu,⁸⁴ o Francu Ksaverju Mešku, duhovniku na Selah in slovenskem pisatelju, ki ji je bil za vzgled, o gradnji gimnazije in študijske knjižnice na Ravnah na Koroškem in o njenem ravnatelju dr. Francu Sušniku,⁸⁵ o odvetnici in prijateljici dr. Ljubi Prenner,⁸⁶ o prijateljici pisateljici Branki Jurca,⁸⁷ o bratrancu Jožetu Lampretu,⁸⁸ verskem referentu XIV. divizije in mnogih drugih. Tudi zadnjih skoraj dvajset let po upokojitvi je preživela v Dravogradu, saj je, Koroška Mojca, kot so jo klicali njeni najbližji, vedno smatrala življenje v Ljubljani kot "začasno delo". Umrla je 17. decembra 2004 na Koroškem.

Svoja zadnja leta je pri svojih otrocih preživel tudi Tomaž Pirtovssek, ki je po smrti žene in ene hčerke imel oba preostala otroka v Dravogradu. Izmenoma sta skrbeli zanj vse do smrti leta 1926. Sicer pa so za starejše ljudi brez sredstev in

družinskih članov, ki bi skrbeli zanje, v Dravogradu zgradili tako imenovano ubožnico ali kot so jo ljudje imenovali s ponemčenko "armenhaus". Bivanje v ubožnici je bilo znak socialne revščine. V njej so našli zatočišče vaški posebneži – pogosto prizadeti zaradi golšavosti, ki je bila na tem področju kar precej prisotna in ki je v določenih primerih pomenila tudi duševno nerazvitost.

V Dravogradu je bilo med obema vojnoma precej razvito kulturno življenje. Dravograjsko pevsko društvo Zvon je prirejalo igre, pustne zabave in sploh skrbelo za družabno življenje, ki je bilo kljub vedno težjim socialnim razmeram kar živahno.

Razen socialnih razmer pa so se zaostrovale tudi narodnostne razmere. Z naraščajočim nacional-socialističnim gibanjem se je tudi v Dravogradu pričela ponovno zbujati narodnostna nestrpnost med nemškim in slovenskim prebivalstvom.⁸⁹ Ob začetku druge svetovne vojne je tako domača peta kolona ovajala sorojake drugačnega prepričanja ali porekla in na podlagi tega so Nemci naredili izselitvene liste. Na njej so se znašli tudi člani družine Pirtovssek z oznako Nemcem neprijaznih, saj sta bila oba sinova pri Sokolu. Do izselitve družine v prvem valu sicer ni prišlo, so pa iz Dravograda že leta 1941 izselili v Srbijo več družin.⁹⁰

⁸⁴ Dornik, Mojca, Ob peti obletnici smrti Prežihovega Voranca. Da bi njegovi siroteji živeli lepše, *Delavska enotnost*, 18. 2. 1955, št. 7, str. 7.

⁸⁵ Dornik, Marija, Moji spomini na srečanja z ravnateljem ravnanske gimnazije dr. Francem Sušnikom, neobjavljeno.

⁸⁶ Dornik, Marija, Prava služabnica pravice. Resnična zgodba o odvetnici dr. Ljubi Prenner, *Naša žena*, št. 5, maj 1992, str. 34–35.

⁸⁷ Dornik, Mojca, Trdoživa kot koprive s Krasa. Osemdeset let Branke Jurca. *Naša žena*, št. 6, junij 1994, str. 13.

⁸⁸ Dornik, Mojca, Duhovnik, ki je bil marksist in partizan. Ob dvajsetletnici smrti Jožeta Lampreta, *Delo*, 27. maja 1989 (sobotna priloga; Dornik, Mojca, Duhovnik in revolucionar. Nekaj postaj na življenjski poti Jožeta Lampreta, *Borec*, letnik XLII, št. 10–11, letnik 1990, str. 912–946).

⁸⁹ Milač, *Kdo solze naše posuši*, str. 32–34.

⁹⁰ *Dravograd 1185–1985*, str. 49–50.

Marija Pirtovšek s sestrično Marijo Mesner na Poltnikovi kajži leta 1942 (arhiv Marije Dornik).

V času vojne so za Pirtovškove obiski na Poltnikovi kmetiji pomenili tudi pomoč pri prehrani. Ko se je Vladimir Pirtovšek ob koncu leta 1941 poročil, so poročno kosilo priredili pri Poltniku. Tu je ostala tudi vsa bala njegove neveste Terezije Božič, ki pa je z ostalimi stvarmi v hiši zgorela leta 1944. Potem ko je bil mlajši brat Ivan kot mnogi Slovenci komaj sedemnajstleten leta 1943 prisilno mobiliziran v nemško vojsko, je starejši Vladimir pozimi naslednje leto odšel v partizane. Na srečo so vsi Pirtovškovi vojno preživeli. Vladimir se je vrnil maja 1945 in v pekarni, ki jo je za svoje potrebe rekvirirala vojska, spet pekel kruh za vojaške enote. Ivan Pirtovšek se je iz ruskega ujetništva vrnil oktobra 1945, težak komaj 40 kilogramov. Ker je vse svoje poklicno življenje delal v elektrarni Dravograd, je izkušnje iz ujetništva podoživel, ko je pred upokojitvijo leta 1985 urejal arhiv elektrarne in pri tem naletel na podatke o ruskih vojaških ujetnikih, ki so jo pomagali graditi in mnogi pri tem izgubili življenje.⁹¹

VIRI IN LITERATURA

VIRI

- Nadškofijski arhiv Maribor
 Mrliške knjige Dravograd 1925–1927, 1932–1935.
 Poročne knjige Mozirje 1786–1851, 1871–1879.
 Rojstne knjige Dravograd 1920–1923, 1927–1931.
 Rojstne knjige Mozirje 1804–1848, 1848–1871.
 Rojstne knjige Stari trg pri Slovenj Gradcu 1860–1886.
 Rojstne knjige Šmartno ob Paki 1835–1859.
 Zasebni arhiv Marije Dornik, Ljubljana.
 Zasebni arhiv Rozine Brumnik in družine Mesner, po domače Poltnik, Sv. Primož.
 Zasebni arhiv Marije Topler, Muta.

LITERATURA

- Curk, Jože: *Dravograd z okolico*. Maribor : Obzorja, 1985.
Dravograd 1185–1985, 800 let. Dravograd : Skupščina občine, 1985.
Krajevni leksikon Dravske banovine. Ljubljana : Uprava Krajevnega leksikona Dravske banovine, 1937.
Koroška od A do Ž, priročnik za popotnika in poslovnega človeka. Maribor : Pomurska založba, 1999.
 Milač, Metod: *Kdo solze naše posuši. Doživetja slovenskega dijaka med drugo svetovno vojno*. Celje : Mohorjeva družba, 2003.
 Pust, Anton in dr. (ur.): *Palme mučeništva : ubiti in pomorjeni slovenski duhovniki, redovniki in bogoslovci in nekateri verni laiki*. V Celju : Mohorjeva družba, 1994.
 Pirtovšek, Ivan: Grobišče Rusov v Črnečah. V: Messner, Janko: *Morišče Dravograd*. Dravograd : Skupščina občine, 1985, str. 46–50.

⁹¹ Pirtovšek, Grobišče Rusov v Črnečah.

Z U S A M M E N F A S S U N G

Die Chronik des Poltnik-Anwesens bei Sv. Primož (St. Primus) oberhalb von Muta (Hohenmauten)

Das Leben auf einem Bauernhof am Sv. Primož und im Markt Dravograd (Unterdraburg) in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts

Das Leben auf dem Poltnik-Anwesen bei Sv. Primož (St. Primus) oberhalb von Muta (Hohenmauten) wird im ersten Teil anhand der Aufzeichnung in einer Familienchronik dargestellt, die von den Verhältnissen auf dem Anwesen handelt, seit sich die beiden Poltnik-Vorfahren mütterlicherseits 1764 hier niedergelassen hatten. Auf die Beschreibung der Familienverhältnisse folgt der zweite Teil mit einem Bericht über den Bau des Kirchturms von Sv. Primož zwischen 1907 und 1908, der von Ivan Mesner d. Ä. fast zur Gänze finanziert und errichtet wurde. Dieses Bauvorhaben wurde von seinem Sohn und Nachfolger auf dem Anwesen Ivan Mesner d. J. beschrieben, der als dreizehnjähriger Junge daran beteiligt war. Berichtet

wird auch über die Verhältnisse, die zur Bauzeit herrschten, die Verstimmungen mit den geistlichen und weltlichen Behörden sowie der feste Wille der einheimischen Bevölkerung, aus eigenen Kräften neue Glocken in ihrem Dorf anzubringen, was ihr letztendlich auch gelang.

Im dritten Teil wird der Unterschied zwischen dem Leben auf einem autarken Bauernhof und dem Markt Dravograd (Unterdraburg) zwischen 1920 und 1935 beschrieben, wie sie es Kristina Mesner, verheiratet mit dem Bäcker Jakob Pirtovšek, erlebt hat. Es handelte sich um eine Großfamilie, wo für Kinder, kranke Verwandte und gebrechliche Eltern nach Kräften Sorge getragen wurde. Den Kindern wurde bereits ein regelmäßiger Schulunterricht, aber auch die Möglichkeit sportlicher Betätigung in ihrer Freizeit geboten, wobei letztere sehr beschränkt war, weil die Kinder schon früh zur Gewerbetätigkeit herangezogen wurden. Die Lage eines Gewerbetreibenden verschlechterte sich infolge der Wirtschaftskrise, aber auch der Familienverhältnisse, beträchtlich. Der Beitrag endet mit der Beschreibung der Verhältnisse unmittelbar vor dem Zweiten Weltkrieg. Das Leben wird auf der Grundlage der Memoiren der Tochter Marija Dornik beschrieben, so wie sie sie in Zeitungen anlässlich des Familientreffens 1998 veröffentlicht hat.